

УДК 378.22:001.895

Н. В. ЯВОРСЬКА

здобувач

Чернівецький юридичний інститут

Національного університету “Одеська юридична академія”

ТЕНДЕНЦІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

У статті описано український досвід пошуку шляхів реформування правничої освіти в Україні, зокрема тенденції оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів. Висвітлено сутність нових вимог до фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. Визначено тенденції оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів, а саме: на відповідність високим стандартам правничої освіти (Національна рамка кваліфікацій зі спеціальності “Право”, стандарт освітньої діяльності зі спеціальності “Право”, стандарт вищої освіти зі спеціальності “Право”); на відповідність високим стандартам правничих професій; шляхом зовнішнього незалежного оцінювання як обов’язкової умови отримання вищої юридичної освіти й доступу до правничої професії.

Ключові слова: реформування правничої освіти, професійна підготовка, майбутні юристи, тенденції.

Низка реформ, які активно розробляють і впроваджують в Україні останніми роками в різних сферах, не могла не стосуватися вагомого інструментарію – законодавчого, а тим самим посилила увагу до реформування юридичної освіти в Україні загалом та до окремих питань актуальної професійної підготовки майбутніх фахівців правничої професії зокрема. Ми поділяємо думку членів експертної групи громадської платформи “Реанімаційний Пакет Реформ” Р. Куйбіди та М. Жернакова, що “будь-які реформи зводитимуться нанівець, якщо в суспільстві немає правосуддя, здатного забезпечити права людини і правопорядок” [3, с. 7], коли “довіра до судів, за даними соціологічних досліджень, становить критичних 5–10% (GfK-Ukraine, Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва, Центр Разумкова)” [3, с. 7]. Серед ключових проблем, які зумовили такий низький рівень довіри, а тим самим і необхідність реформ, треба визнати корупцію, політичну залежність суддів, адвокатів тощо, поширеність інших шкідливих неформальних впливів, комерційну орієнтованість юридичної освіти. На нашу думку, саме негайна потреба в подоланні вищезазначених ключових проблем, які зумовили необхідність реформ, визначає сутність нових вимог до фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти й правничої професії.

Зауважимо, що вчені фокусуються, передусім, на питаннях актуальності реформування юридичної освіти в Україні, вивченні її стану та основних проблем, найактуальніших завдань з її реформування (А. Бойко, Р. Мельник, Д. Мовчан, О. Стецюк, О. Трякіна), законодавчих вимогах щодо юридичної освіти (Ю. Пономаренко), парадигмі сучасної юридичної

освіти в контексті Болонського процесу (В. Венедиктов). А втім, відсутні праці, які б узагальнили й описали наявний український досвід і здобуті результати.

Мета статті – представити український досвід пошуку шляхів реформування правничої освіти в Україні, зокрема описати тенденції оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів.

У нашому дослідженні ми використовуємо поняття “оцінювання” в такому значенні: оцінювання (Assessment) – це “процес, який може бути несистемним, зі збору інформації, її аналізу та формування суджень на його основі” [2, с. 24]. “Термін Assessment має певні відмінності від терміна Evaluation – останній використовується як конкретний термін в рамках проектного менеджменту (щодо оцінювання проектів та програм), тоді як Assessment є словом загального вжитку” [2, с. 24].

Дослідження потребує використання таких наукових методів, як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, дедукція, системний і функціональний аналіз.

Для нашого дослідження необхідно було оцінити стан юридичної освіти в Україні. Тут потрібно відзначити важливу соціальну роль досліджень, присвячених окресленому питанню: “Стан юридичної освіти та науки в Україні” Координатора проектів ОБСЄ в Україні в співпраці з Національним університетом “Києво-Могилянська Академія” (2009–2010 рр.); “Дослідження обсягу знань, переліку навичок і вмінь, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці” (2014–2015 рр.) Проекту USAID “Справедливе правосуддя” та Всеукраїнської громадської організації “Українська асоціація маркетингу”; напрацювання конференцій “Роль юридичної освіти у суспільстві, керованому верховенством права. Завдання для України” (20–23 жовтня 2011 р., м. Львів), “Вдосконалення юридичної освіти в Україні: засадничі підходи” (25–26 квітня 2013 р., м. Харків), “Сучасні тенденції розвитку юридичної освіти” (12–13 червня 2015 р., м. Львів) тощо, – вони стали підґрунтям для вироблення нових підходів до професійної підготовки якісно нових правників в Україні. І йдеться, передусім, про вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. Тому виявлення тенденцій оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів є актуальним і дасть змогу з’ясувати напрям та стан реформування правничої освіти в Україні.

Ми врахували думку науковця А. Бойко, що найбільш слабкими аспектами юридичної освіти є: “освітній процес, який зорієнтований на формування знань чинного законодавства; відірваність освітнього процесу від сучасних вимог юридичної практики; недостатнє забезпечення освітнього процесу відповідними ресурсами; слабка інтегрованість юридичної освіти та науки в європейській освітній та науковий простір” [1, слайд 3].

Основоположні ідеї “утвердження розуміння фаху правника як професійно незалежної професії, спрямованої на утвердження верховенства права та захист прав і свобод людини” [4, с. 1] закладено в документах визнаних міжнародних організацій – Ради Європи та її дорадчого органу Венеційської комісії за демократію через право (від Європейської комісії). Ідеться про доповідь Венеційської комісії “Європейські стандарти незалежності судової системи: Частина I: незалежність суддів” CDL-AD (2010)004, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000)21 про свободу професійної діяльності адвоката, № R (2000)19 про роль публічного обвинувача в системі кримінальної юстиції, № R (2004)4 про Європейську конвенцію з прав людини в університетській освіті та професійному навчанні, № R (2007)6 про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження.

На запровадженні світових стандартів у правничу освіту та в регулювання правничих професій наголошують експерти Реанімаційного пакета реформ: “Законодавчо запровадити високі стандарти правничої освіти, що сприятимуть підготовці професійних висококваліфікованих правників. Запровадити зовнішнє незалежне оцінювання як обов’язкову умову отримання вищої юридичної освіти і доступу до правничої професії” (Ціль V, Дорожня карта реформ) [3, с. 9].

Зважаючи на вищевикладене, нами визначено *тенденції оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів, а саме:*

- 1) на відповідність високим стандартам правничої освіти (Національна рамка кваліфікацій зі спеціальності “Право”, стандарт освітньої діяльності зі спеціальності “Право”, стандарт вищої освіти зі спеціальності “Право”);
- 2) на відповідність високим стандартам правничих професій;
- 3) шляхом зовнішнього незалежного оцінювання як обов’язкової умови здобуття вищої юридичної освіти й отримання доступу до правничої професії.

Привертають увагу певні суперечності. З одного боку, у ході дослідження виявлено чітко простежувану тенденцію оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів на відповідність високим стандартам правничої освіти, а саме: Національній рамці кваліфікацій зі спеціальності “Право”, стандарту освітньої діяльності зі спеціальності “Право”, а з іншого – самих стандартів та Національної рамки кваліфікацій зі спеціальності “Право” ще не ухвалено. Отже, ця суперечність гальмує процес реформ і потребує негайного втручання та вирішення.

Останніми роками активізувалася діяльність з розробки та прийняття концепції й стратегії реформування правничої освіти в Україні [7], Національної рамки кваліфікацій зі спеціальності “Право”, стандарту освітньої діяльності зі спеціальності “Право”, національного стандарту правничих професій.

Уже в редакції Концепції розвитку вищої юридичної освіти в Україні від 14.10.2009 йшлося як про реформування системи стандартизації профе-

сії (розробка та затвердження Галузевих стандартів “бакалавр права” і “магістр права”; визначення і розмежування в спеціальному законодавстві, державних стандартах вищої освіти та професійно-посадових класифікаторах “бакалаврського і магістерського освітніх рівнів для вступу до різних юридичних професій (посад)”) [5, с. 7], так і про реформування системи оцінювання знань студентів (“а) у відповідності до стандартів освіти та б) з врахуванням того, що система залікових кредитів має свідчити як про загальний рівень успішності студента, так і про його спеціалізацію у тих, чи інших дисциплінах або про його наукові уподобання” [5, с. 11]).

А в проекті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії від 2016 р. акцентовано на стандартах правничої освіти, які наближені до міжнародних стандартів, а саме:

“II. Стандарт правничої освіти

15. В межах правничої школи слід гарантувати високі *стандарти як фахової юридичної підготовки, так і професійної етичної підготовки як передумови доступу до правничої професії*” [4, с. 5] (*курсив наш. – Н. Я.*).

Важливо, що в зазначеному проекті Концепції вимоги до майбутніх фахівців правничих професій прописані мовою компетентностей, які викладені в Стандарті правничої освіти вищезгаданого документа [4, с. 5–6].

У ході дослідження виявлено, що активна робота проводиться як у державному, так і в громадському секторах також з питань нормативного забезпечення судової реформи. Ідеться, передусім, про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів [7], про внесення змін до Конституції України для забезпечення реформування судочинства згідно європейських стандартів [6], про пропозиції громадського сектора (зокрема, Реанімаційного пакета реформ) з питань судової реформи [3, с. 7–10].

Також на сьогодні Україна має вже перший досвід (вступна кампанія 2016 р.) проведення зовнішнього незалежного оцінювання при вступі до магістратури за спеціальністю 081 “Право”.

Висновки. Таким чином, у статті представлено український досвід пошуку шляхів реформування правничої освіти в Україні, зокрема описано тенденції оцінювання рівня професійної підготовки майбутніх юристів: на відповідність високим стандартам правничої освіти (Національна рамка кваліфікацій зі спеціальності “Право”, стандарт освітньої діяльності зі спеціальності “Право”, стандарт вищої освіти зі спеціальності “Право”); на відповідність високим стандартам правничих професій; шляхом зовнішнього незалежного оцінювання як обов’язкової умови здобуття вищої юридичної освіти й доступу до правничої професії.

Також значну увагу приділено дослідженням, присвяченим стану юридичної освіти в Україні. З’ясовано слабкі аспекти юридичної освіти, такі як: відірваність освітнього процесу від сучасних вимог юридичної практики та його орієнтованість на формування знань чинного законодав-

ства, його недостатнє забезпечення відповідними ресурсами; слабка інтегрованість юридичної освіти та науки в європейський освітній і науковий простір.

Висвітлено сутність нових вимог до фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. Ця сутність визначається негайною потребою в подоланні ключових проблем, які зумовили необхідність реформ, а саме: корупція; політична залежність суддів, адвокатів; поширеність інших шкідливих неформальних впливів; комерційна орієнтованість юридичної освіти.

Проведене дослідження робить свій внесок у вивчення та розкриття проблеми професійної підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти й правничої професії, закладає основу для подальших досліджень проблемних аспектів адаптації під національні потреби та імплементації міжнародних стандартів юридичної професії.

Список використаної літератури

1. Бойко А. Реформування юридичної освіти в Україні : доповідь. *Матеріали, опрацьовані Робочою групою з підготовки Концепції реформування правничої освіти в Україні*. Львів. 26.05.2016. 9 слайдів. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Legal_Education_Reform_Concept_09_09_2016_DRAFT.pdf.
2. Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання / А. Горошко, Т. Нарчинська, І. Озимок, В. Тарнай. 2-ге вид. Київ : Укр. асоціація оцінювання, 2016. 53 с.
3. Дорожня карта реформ (вересень 2016 – грудень 2017 рр.) / за ред. В. В. Міського. Київ : Центр демократії та верховенства права, 2016. 72 с.
4. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії : Проект. 2016. 11 с. URL: [http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/konczepczyiavdoskonalennya-pravnichoyi-\(yuridichnoyi\)-osviti-dlya-faxovoyi-pidgotovki-pravnika-vidpovidno-do-evropejskix-standartiv-vishhoi-osviti.html](http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/konczepczyiavdoskonalennya-pravnichoyi-(yuridichnoyi)-osviti-dlya-faxovoyi-pidgotovki-pravnika-vidpovidno-do-evropejskix-standartiv-vishhoi-osviti.html).
5. Концепція розвитку вищої юридичної освіти і України (редакція від 14.10.2009). URL: http://www.univer.km.ua/doc/koncept.htm#_Toc243311774.
6. Про внесення змін до Конституції України для забезпечення реформування судочинства згідно європейських стандартів : Пояснювальна записка до проекту Закону України від 12.12.2014. URL: <http://portnov.com.ua/poyasnyvalna-zapyska-do-proektuzako/>.
7. Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів : Пояснювальна записка до проекту Закону України. 8 с. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id...47765>.
8. Стратегія реформування юридичної освіти в Україні на 2016–2020 роки : Проект. 2016. 11 с. URL: http://www.dropbox.com/sh/13iycjb234akx10/AAafbwaXpAbLIZIq0K00HjHpa/3.Матеріали%2C20опрацьовані_Робочою_групою._Концептуальні_напр ацювання_проекти?dl=0.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017.

Яворская Н. В. Тенденции оценивания уровня профессиональной подготовки будущих юристов: украинский опыт

В статье представлен украинский опыт поиска путей реформирования юридического образования в Украине, в частности описано тенденции оценивания уровня профессиональной подготовки будущих юристов. Освещена суть новых требований к подготовке юриста по юридической специальности в соответствии с европейскими

стандартами вищого образования и юридической профессии. Определены тенденции оценивания уровня профессиональной подготовки будущих юристов, а именно: на соответствие высоким стандартам юридического образования (Национальной рамке квалификаций по специальности “Право”, стандарту образовательной деятельности по специальности “Право”, стандарту высшего образования по специальности “Право”); на соответствие высоким стандартам юридических профессий; путем внешнего независимого оценивания как обязательного условия получения высшего юридического образования и доступа к юридической профессии.

Ключевые слова: реформирование юридического образования, профессиональная подготовка, будущие юристы, тенденции.

Iavorska N. Trends in Assessment of Professional Training Level of Future Lawyers: Ukrainian Experience

The article presents the Ukrainian experience of finding ways to reform the legal education in Ukraine, in particular, describing the trends of assessing the level of professional training of future lawyers. The essence of new requirements for professional training of a lawyer according to the European standards of higher education and the legal profession is highlighted. This essence is determined by the immediate need to overcome the key issues that have led to the need for reforms, namely: corruption; political dependence of judges, lawyers; prevalence of other harmful informal influences; commercial orientation of legal education.

The trends of assessing the level of professional training of future lawyers are determined, namely: for compliance with high standards of legal education (National qualification framework in the specialty of “Law”, the standard of educational activity in the specialty of “Law”, the standard of higher education in the specialty of “Law”); for compliance with high standards of legal professions; through external independent assessment as a prerequisite for obtaining higher legal education and access to the legal profession. Considerable attention was paid to the presentation of studies that examined the state of legal education in Ukraine.

The weak aspects of legal education have also been revealed: the separation of the educational process from the modern requirements of legal practice or its orientation towards the formation of knowledge of the current legislation, its insufficient provision with the relevant resources; poor integration of legal education and science into the European educational and scientific environment.

In the course of the study, the following scientific methods were used: analysis, synthesis, comparison, generalization, deduction, system and functional analysis.

Key words: reform of legal education, professional training, future lawyers, trends.